

Dr. Dalia Šiaulytienė

Ugdymo ir kultūrinės veiklos erdvės mokyklų gamtinėje aplinkoje

Malonu buvo šį puikų 2011-ųjų rudenį vėl lankyti Lietuvos mokyklas ir vaikų darželius, dalyvaujančius **Geriausiai tvarkomos mokyklos aplinkos apžiūroje-konkurse**.

Pernai konkursą inicijavo Aplinkos ministerija. To konkurso nuostatuose buvo akcentuojamas mokyklos aplinkos, kaip viso kraštovaizdžio dalies, tvarkymo, organizavimo pasiekimų vertinimas.

Šių metų **konkurso nuostatuose didesnis dėmesys skirtas mokyklos aplinkos, kaip ugdymo ir kultūrinės veiklos erdvės**, vertinimui. Žiūrėjome, kaip tvarkoma esanti aplinka ir organizuojami nauji kraštovaizdžiai aplink mokyklą, kaip tose erdvėse sudarytos sąlygos ugdymui ir rekreacijai.

Būtina paminėti, kad daugelyje savivaldybių gražiai tvarkomų teritorijų konkursai vyksta nuo seno. Keliaudami pastebėjome, jog ne viena mokykla, darželis yra pažymėti kaip geriausiai tvarkoma aplinka rajone ar mieste. Tai liudija atminimo lentelės, pritvirtintos prie mokyklų fasadų. Lietuvoje puoselėti, tvarkyti, puošti mokymo įstaigų aplinką – sena tradicija. Projektuojant mokyklas visada buvo numatomos erdvės sodams, parkams, gėlynams, sporto aikštynams, bandymų sklypeliams.

Bet kaip sekasi mokyklų bendruomenėms tvarkyti šias erdves?

Šių metų Švietimo ir mokslo ministerijos organizuotame konkurse dalyvavo geriausiai mieste ar rajone besitvarkančios mokyklos ir darželiai. Aplankėme 47 jų. Matyt, reikėtų skatinti tokių aplinkos konkursų rajonuose ir savivaldybėse organizavimą, kad ateityje dalyvaujančių šalies konkurse mokyklų būtų dar daugiau.

Diskutuodami su aplankytų mokyklų pedagogais sužinojome, jog į juos, kaip pasižymėjusius aplinkos tvarkymo darbuose, patarimų kreipiasi kolegos iš kitų mokyklų. Tačiau ir jie patys lankosi kituose rajonuose esančiose, žymiais aplinkos tvarkymo pasiekimais garsėjančiose mokyklose.

Pasibaigus konkursui, apibendrinama pokalbių ir stebėjimų patirtį norėčiau pastebėti, kaip „atkeliauja“ ir kaip realizuojamos naujos aplinkotvarkos idėjos. **Išskirčiau keturis šaltinius:**

- **užkrečiantis pavyzdys** – mokyklų vadovai, mokytojai „parsiveža“ idėjų lankydamiesi kaimyninėse mokyklose, pasisemia patirties iš edukacinių projektų partnerių Lietuvoje ir užsienyje;
- **savarankiškas planavimas** – mokyklų bendruomenės išsikelia tikslą tvarkyti aplinką. Tam idėjų ir pasiūlymų ieško periodinėje spaudoje, internete, pasitelkia mokslinę literatūrą;
- **specialistų patirtis** – mokyklų vadovai, bendruomenė kviečiasi kraštovaizdžio architektus, dendrologijos specialistus, kad jie parengtų mokyklos aplinkos ar atskirų jos dalių tvarkymo projektus, pateiktų pasiūlymų, patarimų;

- **talkininkai** – mokyklos aplinka tvarkoma gal kiek ir stichiškai, ją puošia mokyklos bendruomenė, sodininkystės entuziastai, mokinių tėvai, rėmėjai.

Malonu, kad ne vienas mokyklos vadovas pažymėjo, jog pernykštis reportažas apie aplinkos konkursą „**Švietimo naujienų**“ informaciniame leidinyje nudžiugino juos dėmesiu šiai sričiai ir įkvėpė pavyzdžiais, gerą patirtimi.

Pastebėjau, kad mokyklos, dalyvavusios konkurse pernai (tokių buvo penkios, darželių – septyni), atsižvelgė į mūsų komisijos narių, kraštovaizdžio architektų, rekomendacijas. Praėjusiais metais lankant mokyklas komisijos darbe dalyvavo ir Lietuvai pagražinti draugijos nariai. Mes visi džiaugėmės rasdami senų mokyklų aplinkose dar tarpukaryje sodintų medžių gojelius, alėjas. Apžvelgdama praėjusių metų konkursą akcentavau europinės pedagogikos idėjų aplinkos formavimui sklaidą Lietuvoje. Paminėjau Jano Amoso Komenskio (Jan Amos Komensky), Johano Heinricho Pestalocio (Johann Heinrich Pestalozzi), Marijos Montesori (Maria Montessori) pedagoginių idėjų įtaką organizuojant mokyklos aplinką, sodus, bandomuosius sklypelius. Šįkart turėjau kitą tikslą – stebėti, kaip šiuolaikinės aplinkos tvarkymo idėjos realizuojamos mokyklų erdvėje. **Pastaruoju metu pasaulyje siekiama ugdymo aplinką tvarkyti taip, kad ji būtų tinkama mokinių aktyviai veiklai, kūrybai, rekreacijai.** Tuo tikslu išskiriamos atskiros zonos – įrengiami sporto aikštynai, žaidimų aikštelės, įvairios paskirties takai, specialiai veiklai skirtos erdvės. Moksliniais tyrimais įrodyta, kad vaikai, kurie nuo ankstyvojo amžiaus dažnai būna lauke, yra labiau išsivystę fiziškai, turi geriau išlavintus socialinius, komunikacinius gebėjimus. Gamta mums suteikia tai, ko negali pasiūlyti jokie kiti civilizacijos pasiekimai ar išradimai. Laikas, praleistas gamtoje, yra ypač svarbus, nes padeda pašalinti susikaupusią įtampą. Nedideli parkai, žiemos sodai ir kitokios „gamtos buveinės“ kuriamos visur – prekybos centruose, darbo vietose, viešosiose erdvėse. Šiandien nieko nestebina populiarūs gamtos mokyklos, sveiko ir darnaus gyvenimo būdo judėjimai, miesto agrikultūra, ekologinė sodininkystė ir kt.

Nuo seno garsėjančiose sodininkystės, parkų kultūros šalyse Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, kuriose, kaip žinome, puoselėjami net maži sodeliai, ugdant vaikus ir jaunimą niekada nebuvo atslūgęs domėjimasis aplinka. Prieš keletą metų teko dalyvauti renginyje ir bendrauti su mokiniais Agropolio mieste (Italija). Man baigus kalbėti mokiniai salėje iškėlė savo pieštus plakatus, kuriuose buvo pavaizduoti ąžuolai, gandrai, Lietuvos laukų gėlės. Vaikai ne tik demonstravo piešinius, bet ir pasakojo apie Lietuvos gamtą, tarsi ten būtų buvę. Žinia, jiems šią informaciją suteikė mokytojai ir galbūt knygos. Tačiau akivaizdu, kad domėtis ir suvokti kitos šalies kraštovaizdžių, gamtinės aplinkos vertę pirmiausia įgalina savos aplinkos pažinimas, puoselėjimas.

Norėčiau pasiūlyti ne tik aplankytoms, konkurse dalyvavusioms, bet ir kitoms, siekiančioms puoselėti savo aplinką, mokykloms planuojant kraštovaizdį daugiau dėmesio skirti atskirų erdvių, skirtų specifinei veiklai, įrengimui. Be abejo, būtina atsižvelgti į vaikų amžių, kraštovaizdžio ypatumus ir kt.

Galimos tokios erdvės:

- a) architektūrinės (erdvės aplink teritorijoje esančius pastatus);
- b) žemės darbų (bandymų sklypeliai, kompostinės, ekologinė sodininkystė);
- c) botaninės erdvės (gėlynai, seni ir svetimžemiai medžiai, želdiniai);
- d) rekreacijos, romantikos kampeliai;
- e) erdvės meniniam ugdymui;
- f) žaidybinės erdvės, nuotykių, kelionių maršrutai;
- g) kūrybinės dirbtuvės;
- h) lauko klasės;
- i) sporto aikštynai;
- j) reprezentacinės erdvės;
- k) tikslinės paskirties erdvės (automobilių, dviračių stovėjimo aikštelės ir kt.);
- l) memorialinės erdvės;
- m) natūralios gamtos laukymės ir gojeliai.

Išvardytų erdvių yra daugelio mokyklų aplinkoje, tačiau jos galėtų būti labiau akcentuotos, nebijant pabrėžti jų specifinės paskirties. Tam tiktų įvairūs dekoratyviniai puošybos elementai, pertvaros, sienelės, suolai ir kt.

Norėčiau išskirti ypač vertingą mūsų lankytojų mokyklų aplinkos tvarkymo bruožą – skulptūras ir kitus meninius akcentus. Daugelyje mokyklų matėme moksleivių, mokytojų ir liaudies meistrų dirbinių – tai dekoratyviniai parkų elementai, suolai, skulptūros ir kt. – išskirtinė mūsų mokyklų aplinkos tvarkymo tradicija.

Kaip ypatingą pavyzdį paminėsiu **Panevėžio r. Naujamiesčio vidurinę mokyklą**, kurios aplinkoje rikiuojasi daugybė medinių skulptūrų. Šioje mokykloje jau daug metų vyksta jaunųjų medžio skulptorių plenerai. Čia moksleiviai kartu su patyrusiais meistras kuria nepaprastai įdomius darbus. Vertingų meninių akcentų matėme Klaipėdos r. Judrėnų Stepono Dariaus pagrindinėje mokykloje, Seirijų Antano Žmuidzinavičiaus gimnazijoje, Naujosios Akmenės Ramučių gimnazijoje, Pakruojo r. Rozalimo vidurinėje mokykloje, Raseinių r. Pryšmančių pagrindinėje mokykloje, Kupiškio Povilo Matulionio pagrindinėje mokykloje, Jonavos r. Bukonių pagrindinėje mokykloje, Ukmergės

r. Vidiškių pagrindinėje mokykloje, Pasvalio Svalios pagrindinėje mokykloje, Biržų r. Papilio pagrindinėje mokykloje, Kybartų Kristijono Donelaičio gimnazijoje.

Taip sutapo, kad pasibaigus šiam konkursui teko dalyvauti šalia Vilniaus esančio Europos parko muziejaus 20-mečio renginyje. Manau, šiame parke yra buvę daugelis Lietuvos moksleivių ir mokytojų. Vaikštinėjant parko takais stebina aplinkos darna, kaip paprastas lauko akmuo-riedulys gali tapti paslaptinga skulptūra, kaip miško beržai ir eglės gali atrodyti lyg parko medžiai. Europos parko muziejus yra pavyzdys, kaip gamtinėje aplinkoje atrasti vietą meno kūriniai, sukurti specialias erdves. Europos parko muziejų paminėjau norėdama pažymėti, kad Lietuvoje yra daug parkų, kuriuose apsilankę tikrai rasite idėjų, kaip praturtinti savo mokyklos aplinką.